

ส่วนที่ 4

การสอบบัญชี

มาตรา 1208 บัญญัติว่า “ผู้สอบบัญชานั้น จะเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทก็ได้ แต่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียในการทำงานที่บริษัททำโดยสถานอื่นอย่างหนึ่งอย่างใดนอกจากเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทเท่านั้นแล้ว ท่านว่าจะเลือกเอามาเป็นตำแหน่งผู้สอบบัญชีหาได้ไม่ กรรมการก็ดี หรือผู้อื่นซึ่งเป็นตัวแทนหรือเป็นลูกจ้างของบริษัทก็ดี เวลายุ่งในตำแหน่งนั้น ๆ ก็จะเลือกเอามาเป็นตำแหน่งผู้สอบบัญชีของบริษัทหาได้ไม่”

การสอบบัญชีของบริษัทเป็นการควบคุมการบริหารงานของคณะกรรมการว่าได้กระทำการไปโดยถูกต้องหรือไม่ ตลอดจนเป็นการควบคุมการเงินและการบัญชีของบริษัทด้วยการสอบบัญชีเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับกิจการค้า สำหรับบริษัทนั้นจะต้องมีการสอบบัญชีเสมอ

ผู้สอบบัญชีเป็นเสมือนตัวแทนของบริษัท ซึ่งที่ประชุมใหญ่ตั้งขึ้นเพื่อดูแลว่าบัญชีของบริษัทได้ลงไว้ถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ ทั้งเป็นผู้รับรองแก่ผู้ถือหุ้นว่าฐานะการเงินของบริษัทที่แสดงไว้นั้นถูกต้อง ผู้สอบบัญชีไม่ใช่ลูกจ้างของบริษัทอย่างเจ้าหน้าที่อื่น เพราะฉะนั้นที่ประชุมใหญ่เท่านั้นที่มีอำนาจแต่งตั้งถอดถอนและให้บำเหน็จแก่ผู้สอบบัญชี (มาตรา 1209, 1210, 1211) และผู้สอบบัญชีรับผิดชอบต่อที่ประชุมใหญ่เท่านั้น เนื่องจากผู้สอบบัญชีเป็นผู้ตรวจสอบบัญชีผู้สอบบัญชีจึงต้องไม่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในบริษัทมากกว่าการเป็นผู้ถือหุ้น กล่าวคือ ผู้สอบบัญชีจะเป็นกรรมการ ตัวแทนหรือลูกจ้างของบริษัทในขณะที่ตนเป็นผู้สอบบัญชีของบริษัทไม่ได้ และโดยปกติผู้สอบบัญชีก็ตั้งจากนักบัญชี และต้องเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เป็นผู้สอบบัญชีตามกฎหมายด้วย

การแต่งตั้งผู้สอบบัญชี

มาตรา 1108 (6) บัญญัติว่า “เลือกตั้งกรรมการและพนักงานสอบบัญชีอันเป็นชุดแรกของบริษัท และวางกำหนดอำนาจของคณะนี้ด้วย”

มาตรา 1209 บัญญัติว่า “ผู้สอบบัญชานั้น ให้ที่ประชุมสามัญเลือกตั้งทุกปี ผู้สอบบัญชีคนซึ่งออกไปนั้นจะเลือกกลับเข้ารับตำแหน่งอีกก็ได้”

ผู้สอบบัญชีชุดแรกนั้นที่ประชุมตั้งบริษัทเป็นผู้เลือกตามมาตรา 1108 (6) และเมื่อครบ 1 ปีแล้ว ผู้สอบบัญชีชุดแรกก็ต้องออกไป หลังจากนั้นที่ประชุมผู้ถือหุ้นก็จะเลือกผู้สอบบัญชีขึ้นมาใหม่โดยมีการเลือกตั้งทุกปี ผู้สอบบัญชีคนทีออกไปนั้นอาจถูกได้รับเลือกตั้งเข้ามาอีกก็ได้

กฎหมายมิได้กำหนดไว้ว่าผู้สอบบัญชีจะต้องมีจำนวนกี่คน ข้อบังคับของบริษัทอาจกำหนดไว้ก็ได้ ถ้าไม่ได้กำหนดไว้ก็แล้วแต่ที่ประชุมใหญ่จะตั้ง โดยพิจารณาถึงกิจการงานของบริษัทว่ามีปริมาณมากน้อยเท่าใด

มาตรา 1210 บัญญัติว่า “ผู้สอบบัญชีควรจะได้สินจ้างเท่าใด ให้ที่ประชุมใหญ่กำหนด”

การที่ให้ที่ประชุมใหญ่เป็นผู้กำหนดสินจ้างสำหรับผู้สอบบัญชีก็เพราะว่าผู้สอบบัญชีนั้นที่ประชุมผู้ถือหุ้นเป็นผู้เลือกตั้ง จึงถือว่าเป็นตัวแทนของผู้ถือหุ้นทั่วไป การที่ตัวแทนจะได้สินจ้างเท่าไร ก็ต้องให้ตัวการเป็นผู้กำหนด กรรมการบริษัทจะเป็นผู้กำหนดสินจ้างของผู้สอบบัญชีไม่ได้ เพราะเหตุว่าถ้าหากผู้สอบบัญชีทำรายงานเป็นปรปักษ์ต่อกรรมการแล้ว ผู้สอบบัญชีอาจได้สินจ้างน้อย ไม่เป็นธรรมแก่ผู้สอบบัญชี

มาตรา 1211 บัญญัติว่า “ถ้ามีตำแหน่งว่างลงในจำนวนผู้สอบบัญชี ให้กรรมการนัดเรียกประชุมวิสามัญ เพื่อให้เลือกตั้งขึ้นใหม่ให้ครบจำนวน”

ตามปกติผู้สอบบัญชีมักจะมีคนเดียว แต่ถ้าบริษัทนั้นมีกิจการมาก ที่ประชุมผู้ถือหุ้นก็อาจตั้งผู้สอบบัญชีไว้หลายคนก็ได้ ถ้าเกิดมีตำแหน่งว่างลงด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม เช่น ผู้สอบบัญชีตาย หรือลาออก หรือเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือถูกถอดถอนจากตำแหน่งก็ให้กรรมการบริษัทเรียกประชุมวิสามัญ เพื่อเลือกตั้งผู้สอบบัญชีให้ครบจำนวน

มาตรา 1212 บัญญัติว่า “ถ้ามิได้เลือกตั้งผู้สอบบัญชีโดยวิธีดังกล่าวมาเมื่อผู้ถือหุ้นไม่น้อยกว่าห้าคนร้องขอ ก็ให้ศาลตั้งผู้สอบบัญชีประจำปีนั้น และกำหนดสินจ้างให้ด้วย”

ตามมาตรานี้ หมายความว่า ถ้ามิได้มีการเลือกตั้งผู้สอบบัญชีโดยวิธีดังกล่าวในมาตรา 1209, 1211 แล้ว ผู้ถือหุ้นจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คน อาจร้องขอต่อศาลให้ศาลตั้งผู้สอบบัญชีประจำปีนั้นได้ และผู้ถือหุ้นที่จะมาร้องขอนั้นไม่ต้องคำนึงถึงว่าเขามีหุ้นอยู่เป็นจำนวนมากน้อยเท่าใด และเมื่อศาลตั้งผู้สอบบัญชีแล้ว ศาลก็ต้องกำหนดสินจ้างไว้ให้ผู้สอบบัญชีด้วย

อำนาจของผู้สอบบัญชี

มาตรา 1213 บัญญัติว่า “ให้ผู้สอบบัญชีทุกคนเข้าตรวจสอบสรรพสมุดและบัญชีของบริษัทในเวลาอันสมควรได้ทุกเมื่อ และในกรณีอันเกี่ยวข้องกับสมุดและบัญชีเช่นนั้นให้ไต่ถามสอบสวนกรรมการ หรือผู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นตัวแทน หรือเป็นลูกจ้างของบริษัทได้ไม่ว่าคนหนึ่งคนใด”

เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในทางการเงินของบริษัท กฎหมายจึงได้บัญญัติให้อำนาจผู้สอบบัญชีมีสิทธิที่จะเข้าตรวจสอบสมุดบัญชีของบริษัทในเวลาใดเวลาหนึ่งตามสมควรและนอกจากนี้ยังมีอำนาจไต่ถามสอบสวนกรรมการหรือผู้อื่น ๆ ซึ่งเป็นตัวแทนหรือเป็นลูกจ้างของบริษัทได้ โดยอำนาจนี้ กรรมการบริษัท, ตัวแทน และลูกจ้างจะต้องตอบคำถามและอธิบายการทำงานให้แก่ผู้สอบบัญชีได้ทราบ

หน้าที่ของผู้สอบบัญชี

มาตรา 1214 บัญญัติว่า “ผู้สอบบัญชีต้องทำรายงานว่าด้วยงบดุลและบัญชีขึ้นต่อที่ประชุมสามัญ

ผู้สอบบัญชีต้องแถลงในรายงานเช่นนั้นด้วยว่าตนเห็นว่างบดุลได้ทำโดยถูกต้องสมควรฟังว่าสำแดงให้เห็นการงานของบริษัทที่เป็นอยู่ตามจริงและถูกต้องหรือไม่”

จากบทบัญญัติมาตรา 1214 นี้จะเห็นว่า ผู้สอบบัญชีนั้นมีหน้าที่ทำรายงานว่าด้วยงบดุลและบัญชี เสนอต่อที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี รายงานเกี่ยวกับงบดุลต้องแถลงว่างบดุลนั้นแสดงฐานะการเงินและกิจการของบริษัทถูกต้องตามความเป็นจริงหรือไม่ ถ้าผู้สอบบัญชีเห็นว่าบัญชีของบริษัทไม่ถูกต้อง งบดุลและบัญชีกำไรขาดทุนไม่รับกับบัญชีอื่น หรือถ้าผู้สอบบัญชีไม่ได้รับคำชี้แจงเกี่ยวกับบัญชีเพียงพอ ก็ต้องกล่าวไว้ในรายงานด้วย และถ้ากรรมการไม่ให้เวลาแก่ผู้สอบบัญชีเพียงพอที่จะตรวจสอบก็ควรปฏิเสธไม่ทำรายงานหรือทำรายงานโดยมีข้อแม้ไว้ เพราะถ้าผู้สอบบัญชีได้รับรองงบดุลหรือบัญชีอื่นใดอันไม่ถูกต้องหรือทำรายงานเท็จย่อมมีความผิดตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคมและมูลนิธิ พ.ศ. 2499 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 บัญญัติเป็นความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ